

**TUTKIMUSJULKAISUJEN AVOIMEN
SAATAVUUDEN SUOSITUS
TUTKIMUSRAHOITTAJILLE**

VASTUULLISEN TIETEEN JULKAISUSARJA

Vastuullisen tieteen julkaisusarjassa julkaistaan julistuksia, linjauksia, selvityksiä, suosituksia ja muita asiakirjoja, jotka liittyvät tieteen ja tutkimuksen avoimuuteen, vastuullisuuteen, saavutettavuuteen, sekä tieteen ja yhteiskunnan vuorovaikutukseen.

Julkaisusarja ei ole tieteellinen vertaisarvioitu julkaisu. Julkaisusarjaa julkaisevat Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja Tieteellisten seurain valtuuskunta.

Lisätietoja: www.vastuullinentiede.fi > Julkaisut

OSAJULKAISU

Tutkimusjulkaisujen avoimen saatavuuden suositus tutkimusrahoittajille

Vastuullisen tieteen julkaisusarja 1/2021

Tekijät: Mari Aaltonen (Aalto-yliopisto), Nina Edgren-Henrichson (Svenska litteratursällskapet), Minttu Jaakkola (Maj ja Tor Nesslingin säätiö), Leena Kaakinen (Gaudeamus ja Helsinki University Press), Päivi Kaiponen (Helsingin yliopiston kirjasto), Kalle Korhonen (Koneen Säätiö), Kaisa Kulkki (Tampereen yliopisto), Mikael Laakso (Hanken), Jaana Lamberg (Hämeen ammattikorkeakoulu), Annina Lattu (Tampereen yliopisto), Pekka Nygren (Suomen metsätieteellinen seura), Sami Syrjämäki (Tieteellisten seurain valtuuskunta), Jussi Varkemaa (Suomen Akatemia), Timo Vilén (Kansalliskirjasto)

ISSN: 2670-062X

ISBN: 978-952-5995-41-1

DOI: <https://doi.org/10.23847/isbn.9789525995411>

Helsinki 2021

OSAJULKAISUSTA VASTAAVAT TAHOT

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta

Tieteellisten seurain valtuuskunta

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä. Tarkastele lisenssiä osoitteessa <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

TUTKIMUSJULKAISUJEN AVOIMEN SAATAVUUDEN SUOSITUS TUTKIMUSRAHOITAJILLE

Laatinut Tieteellisten seurain valtuuskunnan
asettama työryhmä.
Hyväksytty 8.12.2020.

SISÄLLYS

AVOIMEN SAATAVUUDEN LINJAUSMALLI TUTKIMUSRAHOITTAJILLE	5
Tarkoitus.....	5
Avoin saatavuus lisää tutkimuksen vaikuttavuutta.....	5
Rahoittajia tarvitaan avoimen saatavuuden muutokseen	6
Mallipohja avoimen saatavuuden linjaukseen	7

AVOIMEN SAATAVUUDEN LINJAUSMALLI TUTKIMUSRAHOITAJILLE

Tämä suositus on osa kansallista Avoimen tieteen koordinaatio -hanketta ja tukee Tutkimusjulkaisujen avoimen saatavuuden linjausta (2019) sekä on linjassa Avoimen tieteen ja tutkimuksen julistuksen 2020–2025 kanssa.

Suositus on tarkoitettu tueksi tutkimusrahoittajille, jotka ovat luomassa omia avoimen julkaisemisen linjauksiaan rahoittamalleen tutkimukselle. Tutkimusrahoittajat voivat soveltaa suositusta tarkoituksenmukaiseksi katsomallaan tavalla.

Avoimuus on yksi tieteen ja tutkimuksen perusarvoista osana vastuullista tutkimustoimintaa, ja se on myös tieteen tulevaisuuden suunta. Tutkitun tiedon avoimen saatavuuden tavoitteena on nostaa tieteen tasoa ja lisätä tieteen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Suomalaisilla tutkimusrahoittajilla on merkittävä rooli avoimen tieteen kehityksessä. Tämä suomalaisten tutkimusrahoittajien sekä tiedeyhteisön yhteistyössä tehty suositus on luotu edistämään tutkimusjulkaisujen avointa saatavuutta Suomessa.

TARKOITUS

Suosittellemme, että tutkimusrahoittajat laativat omiin tavoitteisiinsa sopivan avoimen julkaisemisen linjauksen. Tässä dokumentissa esitellään seikkoja, joihin linjauksessa tulisi ottaa kanta.

AVOIN SAATAVUUS LISÄÄ TUTKIMUKSEN VAIKUTTAVUUTTA

Avoin tiede on kattotermi liikkeelle, joka pyrkii edistämään avoimia toimintamalleja tieteessä ja tutkimuksessa. Tutkimusjulkaisujen avoimen saatavuuden edistäminen on yksi avoimen tieteen keskeisistä käytännöistä. Avoimen julkaisemisen edistäminen on myös tutkimusrahoittajien etu,

sillä se lisää tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Esimerkiksi avoimissa julkaisuissa julkaistavilla tutkimus-artikkeleilla on suurempi mahdollisuus tulla viitatuiksi, sillä niihin pääsevät käsiksi myös sellaiset tutkijat, joiden koti-instituutioilla on rajattu pääsy tutkimusartikkeleihin.

Meta-analyysi avoimen julkaisemisen akateemisesta, yhteiskunnallisesta ja taloudellisesta vaikutuksesta sisältyy artikkeliin Tennant JP, Waldner F, Jacques DC et al. The academic, economic and societal impacts of Open Access: an evidence-based review (F1000Research 2016, 5:632, <https://doi.org/10.12688/f1000research.8460.3>).

RAHOITAJIA TARVITAAN AVOIMEN SAATAVUUDEN MUUTOKSEEN

Suomalaiset tutkimusrahoittajat ovat aktiivisia tieteen mahdollistajia ja edesauttavat tieteen kehitystä. Tutkimuksen vaikuttavuutta lisäävä avoin tiede ja sen mukaiset toimintatavat ovat siirtymävaiheessa. Kaikkia tiedeyhteisön jäseniä ja erityisesti rahoittajia tarvitaan mukaan muutokseen, jotta avoimempaan julkaisemiseen todella päästään.

Tiedejulkaisijat ovat merkittäviä tutkimuspalveluiden tarjoajia. Tiedejulkaisijat tarjoavat tutkijoille mm. artikkelien vertaisarvioinnin, hyväksytyn käsikirjoituksen editoinnin ja taiton, julkaisemisen, artikkelin jatkuvan saatavuuden julkaisualustallaan ja enenevässä määrin myös pitkäaikaisarkistoinnin. Avoin julkaiseminen ei siten alenna julkaisutoiminnan kustannuksia.

Tutkimuksen avoin saatavuus muuttaa akateemisen maailman rahavirtojen kulkua: avoimen saatavuuden vuoksi esimerkiksi lehtien tilausmaksuja poistuu, mutta avoimen julkaisemisen kuluja rahoitetaan artikkelien ja kirjojen käsittelymaksuilla (APC:t, BPC:t). Suomalaiset tutkimusrahoittajat voivat edistää avointa julkaisemista tekemällä asiasta oman linjauksen ja toisekseen kustantamalla artikkelien tai kirjojen käsittelymaksuja. Kotimaisten julkaisukanavien avoimuutta voi edistää myös tukemalla erityisesti kotimaisten tiedekustantajien avoimen julkaisemisen toimintaa.

MALLIPOHJA AVOIMEN SAATAVUUDEN LINJAUKSEEN

Hyvä avoimen saatavuuden linjaus on selkeä ja sisältää soveltuvin osin alle kirjatut asiat. Rahoittaja voi oman rahoituksensa luonteen vuoksi jättää jonkin kohdan pois tai lisätä tarpeellisiksi katsomiaan näkökohtia. Avoimen saatavuuden linjauksen periaatteet voivat sisältyä yleisiin hakuohjeisiin.

Linjauksen olisi hyvä kertoa rahoituksen hakijoille, rahoitushakemusten arvioijille ja sidosryhmille vastaukset ainakin seuraaviin kysymyksiin:

- Keitä ja mitä linjaus koskee?
- Millaista avoimuutta edellytetään tai suositellaan?
- Millaisiin avoimen julkaisemisen kustannuksiin rahoitusta voi hakea?

Alla on yksi mahdollinen mallirunko rahoittajan avoimen julkaisemisen linjaukselle. Esimerkkiteksteillä havainnollistetaan, miltä kohta saattaisi käytännössä näyttää.

1. Linjausdokumentin omistaja

Kerrotaan, minkä tai kenen linjaus tämä on.

Esimerkiksi: *"Tämä on Tieteen Toivon ja Tulevaisuuden säätiön linjaus."*

2. Linjauksen perustelu ja velvoittavuuden taso

Perustellaan avoimen saatavuuden linjaukset ja kerrotaan, miten rahoittaja niiden perusteella toimii: suosittelee vai velvoittaako avointa julkaisemista.

Esimerkiksi: *"Tieteellisen julkaisujen avoin saatavuus parantaa niiden löydettävyyttä ja saavutettavuutta. Tieteen Toivon ja Tulevaisuuden säätiö edellyttää/suosittaa, että sen rahoituksella tehty tutkimus julkaistaan avoimena seuraavia ohjeita noudattaen."*

3. Keitä tai mitä linjaus koskee

Määritellään keitä tai mitä linjaus koskee.

Esimerkiksi: *”Tämä ohje koskee Tieteen Toivon ja Tulevaisuuden säätiön rahoittamissa tutkimusprojekteissa julkaistuja vertaisarvioituja lehtiartikkeleita, kokoomateosartikkeleita, konferenssijulkaisuja ja monografioita. Linjausta sovelletaan 1.1.2022 jälkeen rahoitettaviin tutkimushankkeisiin. Linjausta ei sovelleta takautuvasti.”*

4. Avoimuuden kriteerit

Kerrotaan, minkälaiset avoimen julkaisemisen käytännöt rahoittaja hyväksyy tai mitä se suosittelee. Esimerkiksi: pitääkö teksti julkaista lehdissä, jotka ovat välittömästi avoimia vai riittääkö tekstien rinnakkaistallentaminen esimerkiksi tutkimusorganisaation avoimeen julkaisuarkistoon? Sallitaanko avoimelle julkaisemiselle viive (embargo), ja kuinka pitkä? Jos rinnakkaistallentaminen sallitaan, mikä versio tulee tallentaa: riittääkö vertaisarvioitu versio vai pitääkö olla viimeinen lehdelle lähetetty versio?

Avoimen julkaisemisen eri muodoista kerrotaan muun muassa Wikipediassa: https://en.wikipedia.org/wiki/Open_access

Esimerkiksi: *”Suosittelemme käyttämään julkaisukanavina avoimia lehtiä, mutta rinnakkaistallentaminen tutkimusorganisaation tai muuhun korkeatasoiseen avoimeen julkaisuarkistoon ilman viivettä hyväksytään” tai ”Edellytämme julkaisemista välittömästi avoimissa julkaisukanavissa.”*

5. Lisenssejä koskevat ohjeet

Lisenssi kertoo muille tekstin jatkokäytön rajoitukset ja oikeudet. Sekä jatkokäytön selkeyden että kirjoittajan oikeuksien vuoksi on tärkeää, että julkaistut tekstit lisensoidaan.

Tutkimusjulkaisujen avoimen saatavuuden kansallisessa linjauksessa suositellaan Creative Commons (CC)-lisanssejä. CC-lisansseista on muodostunut avoimen julkaisemisen kansainvälinen standardi. CC-lisansseissa on erilaisia vaihtoehtoja.

Esim. *"Julkaisut on lisensoitava Creative Commonsin (CC) -lisenssillä. Suosittelemme CC BY -lisenssiä"* tai *Julkaisut tulee lisensoida. Suosittelemme CC-lisenssiä."*

Lisää tietoa CC-lisensseistä: <https://doi.org/10.23847/isbn.9789525995350>

6. Käsittelymaksut

Onko rahoittaja valmis sisällyttämään artikkelin- tai kirjankäsittelymaksut (toisinaan myös "kirjoittajamaksu": article processing charge, APC, book processing charge, BPC) rahoitukseensa? Jos on, onko maksujen suuruudella rajoituksia? Hyväksytäänkö hybridijulkaisukanavat?

Maksujen kieltäminen kokonaan rajoittaa julkaisukanavien määrää huomattavasti. Rahoittaja voi asettaa katon sille, kuinka paljon heidän myöntämiään varoja voi käyttää maksuihin.

Hakuohjeissa tulee ottaa kantaa siihen, budjetoidaanko nämä maksut erikseen apurahahakemukseen tai voiko käsittelymaksuihin hakea erillistä rahoitusta. Ohjeissa voi ottaa kantaa myös mahdollisiin muihin maksuihin, joita kustantajat saattavat vaatia.

Esimerkiksi: *"Kaikkien julkaisujen on oltava välittömästi avoimia. Artikkelinkäsittelymaksun maksimi on n. nn euroa artikkelilta tai kirjankäsittelymaksun n. nn euroa kirjalta. Suuremmat käsittelymaksut sallitaan, mutta ohjeet ylittävä maksuosuus on rahoitettava muilla tavoin. Käsittelymaksut tulee eritellä apurahahakemuksessa."*

7. Poikkeustapaukset

Jos linjaus on velvoittava, otetaan kantaa, voidaanko linjauksesta poiketa perustelluista syistä. Arvioimisprosessi kannattaa kuvata. Jos linjauksessa vaaditaan lähtökohteisesti esimerkiksi tietynlaista lisensointia, embargoa tai määritellään käsittelymaksujen katto, mutta halutaan kuitenkin säilyttää mahdollisuus harkintaan, on poikkeustapaumas mahdollisuus hyvä mainita.

Esimerkiksi: *"Annetuista linjauksista voidaan poiketa hyvin perustelluista syistä, jotka tulee selvittää jo rahoitushakemuksessa."*

8. Linjausten noudattaminen hakemusten arvioinnissa

Rahoittaja ohjeistaa arvioijat huomioimaan avoimen julkaisemisen linjauksensa. Rahoittaja viestii linjauksesta hakuohjeessa ja kertoo avoimen saatavuuden painoarvosta hakemuksen arvioinnissa.

Esimerkiksi: *"Hakulomakkeen liitteeksi vaaditaan julkaisu-suunnitelma, josta käy ilmi, miten rahoittajan avoimuusohje huomioidaan hankkeen julkaisuissa ja raportoinnissa."*

9. Linjauksen noudattamisen seuranta

Rahoittajan on hyvä ilmoittaa hakuohjeessa, miten avoimen saatavuuden linjauksen toteuttamista seurataan.

Esimerkiksi: *"Tieteen Toivon ja Tulevaisuuden säätiö seuraa avoimen saatavuuden linjauksen noudattamista ja tarvittaessa puuttuu linjauksen vastaiseen toimintaan."*

Tieteellisten seurain
valtuuskunta

tjnk TIEDONJULKISTAMISEN NEUVOTTELUKUNTA
DELEGATIONEN FOR INFORMATIONSPRØNING